

Ірена КОВАЛЬ

Поганські Святі*

Трагікомедія

Українка, народжена у Німеччині, вихована в Америці і Європі, написала п'єсу про Толстого. Людина іншої культурної традиції і гадки не мала про наш нудний прісний пієтет до великих. Неупереджено, пильно вдивившись у пресловуте дзеркало російської революції, побачила у ньому страдницькі очі змученої людини, котра ціле життя була жертвою власного генія, писала одне, робила інше, думала зовсім інше.

Спираючись на документи - щоденники та листування подружжя Толстих, п'єса відкриває титанічні пристрасті. Вона віддзеркалює двобій могутніх особистостей, які піввіку жили, наповнювали одна одну і одночасно нищили розбіжністю вдачі, прагнень, ставлення до світу. У взаєминах Толстих автор зуміла розгледіти і відтворити універсальну загальнолюдську проблему взаємин чоловіка і жінки. Не менш важливий аспект

п'єси є творчість як грандіозне духовне випробування, свято і мука, дар Божий і Боже покарання. Драматургічний матеріал дає великий простір фантазії режисерові й акторам. Він оркестрований для повного складу сценічних інструментів від трагедії до фарсу. Усе поставлене буквально з ніг на голову, щоб очі великих стали на одному рівні з нами, тими, хто внизу, і ми змогли б у них вдивитися. Бавлячись у захоплюючу гру, пропоновану драматургом, людина неначе мимоволі, але настійно змушена до конче потрібних нині роздумів про одвічні людські цінності: любов, добро, справедливість, взаєморозуміння поміж людьми, відповідальність перед Богом і часом.

Нора Верховець, театральний критик

**Дія перша.
Ява шоста.**

(На веранді Лев сидить у ванні і пише в зошиті. Соня миє його. Під час монологу Соні Лев вириває аркуші, наче її не слухає. З одного аркуша скручує трубку, вмокає кінець в мило, лягає і пускає бульбашки. Один Молодик грає на балалайці, другий носить воду).

СОНЯ. Якщо подумати, то життя твоє було розумним тому, що ти завжди працював з вільного вибору, а не з обов'язку. Коли тобі хотілося писати, ти писав. Коли тобі хотілося працювати з селянами, ти сів. Коли тобі заманулося навчати дітей, ти відкрив школу, а коли знудився, кинув справу. Скільки людей у світі можуть собі дозволити таку розкіш? (Пауза). Чи могла б я так жити? (Пауза. Соня сердита, хапає бульбашки в повітрі). Що сталося б з тобою і з дітьми, якби я так вільно жила?

ЛЕВ (пускає бульбашки із паперової трубки). Минулої ночі мені приснилося, що моя дружина мене любить. Як усе відразу стало просто і ясно!

СОНЯ (миє Лева за вухами). Хоч мозок у тебе могутній, але серця нема. Твоя доброта залежить від твоїх високих принципів, вона ніколи не виникає самовільно.

ЛЕВ (пускає бульбашки і тішиться ними, як дитина). Я починаю думати, що ніхто мене не любить. Ану порахую всіх тих, хто мене не любить, (рахує бульбашки, пауза)... а за що це люди повинні мене любити? Як по правді, то й нема за що.

СОНЯ (хапає бульбашки в повітрі). І такому дратівливому, впертому чоловікові, який пише про мене всілякі страхіття, я присвятила сорок років життя? Коли замолоду я пробувала писати, малювати або грати на

фортепіано... все воно скінчилося нічим... і

ЛЕВ (перебиваючи). Головне, щоб любив я. А що інші роблять, не моє діло.

(Перший Молодик, який носить воду, надів відро на голову Другого Молодика, котрий грає на балалайці).

ПЕРШИЙ МОЛОДИК. Здається... про одне й те саме йдеться. Але... слова їхні просвистують одне повз одне, як кулі.

ДРУГИЙ МОЛОДИК. Ця поважна хвороба називається одруження.

ПЕРШИЙ МОЛОДИК. Гірша, ніж холера. Я всіма засобами від цієї "насолоди" боронюся.

СОНЯ (змінити настрій і грається мильними бульбашками, які літають в повітрі). "Але навіщо такій жінці, як ви, інтелектуальне чи творче життя?" - запитує мене кожен. Я не знаю. Але я знаю, що геній потребує затишної, радісної домівки.

ЛЕВ. Зрештою, мене люблять навіть більше, ніж я на те заслуговую.

СОНЯ (тре його все енергійніше). Генію треба робити клізми і ставити компреси, треба без кінця переписувати його твори. (Пауза. Звертається до Лева). Тобі треба регулярно любитися в ліжку, щоб ти міг ясно мислити. Чи не так?

ЛЕВ (збуджений). Пускає більше і більше бульбашок). Так! Справді так!

СОНЯ. Я знаю, що дітям, які народилися від генія, треба дати освіту. (Починає розтирати його рушником. Лев перестає пускати бульбашки і дивиться на неї пильним поглядом.) Звичайно ж, як від тебе вимагати, щоб ти подбав про них особисто, коли спілкуєшся із Сократом та Шопенгауером. (Пауза).

ЛЕВ. Я не вартий ані крихітки цієї любові...

СОНЯ. А потім мене звинувачують у тому, що я тебе не розумію як належить. (Відкладає рушник.) Я така самотня. Ніхто мене не любить. (Вагається). А може, я не заслуговую, щоб мене любили. Як і в тобі, в мені мало доброти.

ЛЕВ (несподівано починає плакати). Дякую тобі, Соню. Дякую. (Голос у нього тремтить від хвилювання). Ти не повинна думати... що я тебе не люблю.

СОНЯ (цілючи йому руки). Пробач мені. Пробач. (Плаче й обоє кидаються одне одному в обійми. Світло поволі гасне).

(Моріжок у Ясній Полянці. Звучить гармошка. Соня і Лев позують для фотографії на сорокові роковини свого одруження. Соня в білій суконці, Лев у селянській сорочці, чорних штанах і чоботах. Перший Молодик і Другий Молодик - обидва в шкіряних фартухах. Перший Молодик, накритий чорним покривалом, прилаштовує фотокамеру. Другий Молодик діє як помічник фотографа. На голові в нього прилаштовано пружину, на пружині - пташка).

ПЕРШИЙ МОЛОДИК (до другого). В неї бант перекосився. (Другий Молодик підходить до Соні і поправляє бант).

ПЕРШИЙ МОЛОДИК. Пригладь йому чуба.

(Другий молодик намагається пригладити Левові волосся, але без успіху. Тоді він плює собі на долоню і притискає нею чуприну Лева).

ЛЕВ. Весь час тиснеш на мене. Я прагну жити в мирі та спокої, а ти мене примушуєш воювати, позувати, виставлятися не тим, ким я є.

СОНЯ (дивиться на Лева з усмішкою). Ти завжди позуєш, Львовочко. Сьогодні святкуємо сорокаріччя нашого шлюбу. Фотографія на згадку дітям.

ЛЕВ (похмуро дивлячись перед собою). Фотографія потрібна тільки тобі - твоєму невситимому марнославству. Твоє життя спирається на два примітивні почуття, любов до чоловіка і любов до дітей. Ти хочеш гарно вдягатися задля мене (пауза), а мати гроші - задля дітей.

(Другий Молодик підходить до Лева й обертає його голову до Соні. Лев знову відвертає її в бік камери).

ПЕРШИЙ МОЛОДИК (виглядає з-під покривала). Чи доводилося тобі коли-небудь бачити двох таких бовванів? (У розпачі). Невже ти нічого не можеш зробити?

(Другий Молодик дивиться на подружжя під різними кутами. Несподівано він дістає із-за пояса ніж і розрізає ззаду по шву штани Лева. Вони падають. Лев стоїть у довгій сорочці і чоботах).

СОНЯ (довірливим тоном до публіки). Коли старість примусила його відмовитися від розваг у ліжку - а це сталося зовсім недавно - коли йому виповнилося сімдесят - я сподівалася, що на зміну плотському коханню прийде дружба. Але палкий коханець помер, а люблячий чоловік ніколи й не існував.

ЛЕВ (до публіки). Її претензії на любов більше схожі на спалахи ненависті.

СОНЯ (просовує руку йому під лікоть. Він відштовхує її). Чому ми не можемо бути щасливі, якими були...

(Другий молодик підходить до Соні й розпанахує їй сукню. Вона падає їй до ніг. Соня лишається в близьні).

ЛЕВ (перебиваючи її). Твої почуття пахнуть засушеними квітами. Ти живеш минулим, коли я писав романи, а ти грала роль моєї секретарки.

СОНЯ (перебиваючи його). Тоді ніщо не порушувало нашої довіри...

ЛЕВ (перебиваючи її). Поки росли діти, ти була ідеальною язичницею, повна тваринної любові й завжди готова на самозречення. Діти тоді тебе рятували. А те-

пер лишився тільки невситимий егоїзм.

ПЕРШИЙ МОЛОДИК (висовуючи голову з-під покривала і роблячи знаки Другому Молодику). Чого стовбичиш там без діла? Ми тут проваландаємося до завтра.

(Другий Молодик розпанахує кітель Лева. Лев лишається в тісному костюмі тілесного кольору з фіговим листком на сороміцькому місці).

СОНЯ. Я - егоїстка? (Сміється). Хто з нас кохається в славі?

ЛЕВ (ступає крок вперед, говорить довірливим тоном). У шлюбі нема нічого сталого. Це те саме, що пристосовуватися до стрімкої води. А коли чоловік уже не відчуває до жінки статевого потягу, він починає ясно бачити, що вона не розуміє його. Вона підкоряється тільки емоціям і ніколи, ніколи не піддається впливу чоловіка. (Відступає назад). А хіба ти здатна піднятися на ту саму духовну висоту, що й я?

(Другий молодик підходить до Соні і розрізає білизну. Вона лишається в тісному костюмі тілесного кольору з фіговими листками на грудях та інтимному місці).

СОНЯ (з іронією). Це - питання? Коли я люблю чоловіка, який є довершеним самолюбом і відповідає на мої почуття безжальною зневагою. (Пом'якшуючись, дивлячись на нього). Ти пам'ятаєш, коли я одного разу захворіла і ти приніс мені два яблука? (Пауза. Лев не реагує). На згадку про цей рідкісний вияв ніжності, я посадила зернята в землю. (Здивовано, до публіки). Невже я досі переживаю ці спалахи любові до нього?

ЛЕВ (відступає від Соні, говорить довірливим тоном). Одружуйтеся якнайпізніше. Коли ви вже ні на що добре не здатні. Бо інакше ви змарнуєте все вартисне і шляхетне, що маєте у себе в душі. Запевняю вас, ви перетворитесь на пересічну істоту.

СОНЯ (наближається до Лева, цілує його в щоку. Він утирається). Усе своє життя я любила його одного і навіть тепер я не змогла б покинути його. Якби він мав бодай крихту людського розуміння, яким виповнені його книжки, він знав би, скільки болю...

ЛЕВ (перебиваючи її). Я не можу втратити останні краплі життя, близького до Бога. Я повинен боротися з її божевіллям. (До публіки). Жінка завжди прагне панувати над вами. Її найбільший талант - це вгадати роль, яка вам до душі, й...

СОНЯ (уриваючи його і поплескуючи по його фіговому листку). Коли на це ти став неспроможний, ти перетворився на чудового проповідника.

ЛЕВ (довірливим тоном). Я вчинив велику помилку, коли одружився. Життя - це боротьба душі з тілом, а любов - почуття нездорове й низьке. Її не слід вважати за щось прекрасне й піднесене. (Пауза). Бо насправді, ані любов, ані кохання не існують - є лише фізична потреба тіла.

СОНЯ (щипає його за щоку). Перед фотоапаратом мій голуб упивається своїм уявним горем. Але під вечір цей холод і суворість розтоплюються. Він стане приязним і, може... (моргає) може навіть запросить мене на прогулянку.

ЛЕВ (різко). Кожен чоловік дістає ту дружину, якої він потребує.

ДРУГИЙ МОЛОДИК (стає перед подружжям). Ця історія повторюється, відколи їх викинуто з райського саду.

(Пташка, прикріплена до його голови, виспіває: "Ку-ку! Ку-ку!")

ПЕРШИЙ МОЛОДИК (відкриває об'єктив фотокамери). Знаменитий кадр! (Світло поволі гасне).

Кінець першої дії.

*Фрагмент п'єси.